

INSECTENPLAGEN OP BOMEN EN STRUIKEN IN 2000

L.G. Moraal

Elk jaar registreert een netwerk van beheerders en andere belangstellenden de voorkomende insectenplagen op bomen en struiken. Door hun massale of opvallende voorkomen kunnen plaaginsecten als indicatoren voor het milieu zoals klimaatverandering worden gebruikt. Tevens houden we met de monitoring een vinger aan de pols bij het signaleren van beheersproblemen en het optreden van nieuwe plagen.

Eikensterfte en eikenprachtkever

De eikensterfte van de afgelopen jaren was voor Alterra een reden om een grote steekproef in 122 eikenbossen uit te voeren. Hieruit bleek dat landelijk gezien de recente sterfte gemiddeld nogal meeviel (Vakblad Natuurbeheer 5-2001). Maar plaatselijk zien sommige beheerders wel degelijk een buitensporige eikensterfte. In de meeste gevallen is de eikenprachtkever daarbij betrokken. De larven van deze kever maken gangen onder de bast van verzwakte bomen waardoor deze geringd worden en doodgaan. In het onderzoek bleek dat de kever bij maar liefst 39% van de recent dode, staande bomen in de onderste 2 meter van de stam voorkwam. In een vervolgonderzoek werden recent dode bomen geveld en werden de stammen over de gehele lengte onderzocht. Daarbij bleek dat de aantastingen vaak hoog in de bomen zitten en dat een observatie vanaf de grond een sterke onderschatting geeft. Uit de tabel op pagina 135 lijken de aantastingen op hun retour te zijn. Dit is echter een geflatteerd beeld omdat ons eikensterfte-onderzoek in 1999 voor dat jaar extra veel waarnemingen heeft opgeleverd.

Paardenkastanjemineermot verovert Nederland

In 1999 was de paardenkastanjemineermot nog nieuw voor onze fauna (Vakblad Natuurbeheer 7-2000) en waren nog maar slechts enkele vindplaatsen bekend. Het jaar daarna heeft deze exoot ons land als in een vuurstorm ver-

overd, want er kwamen al meldingen uit 62 uurhokken (kaartvakken van 5x5 km) uit zes provincies. Sinds de eerste ontdekking van de mineermot in Macedonië in 1984, is deze zich over Europa gaan verspreiden. Maar ook in Zuid-Europa is het motje niet inheems en het is een raadsel waar de soort nu eigenlijk vandaan komt. De larven maken blaasachtige mijnen in het blad waardoor er lichte plekken ontstaan die later bruin worden. Er treden meerdere generaties per jaar op waardoor het blad in de loop van de zomer steeds sterker wordt aangetast, bruin wordt en afvalt. In sommige landen zoals Oostenrijk is de aantasting zo hevig dat de bomen in juli al helemaal kaal zijn. De snelle opmars en de hevigheid van de plaag komt omdat er bijna geen natuurlijke vijanden actief zijn. In Nederland blijkt het mineermotje zich zowel in stedelijk als in het landelijk gebied thuis te voelen. Aangetaste kastanjes zijn te vinden in straatbeplantingen, parken, boslanen en als solitaire bomen in het landschap.

Een lustrum voor de eikenprocessierups

De plaag van de eikenprocessierups begon in 1991 met de ontdekking

van enkele nesten in een wegbeplanting bij Hilvarenbeek. De soort verspreidde zich daarna over de zuidelijke provincies. De populaties bereikten hun hoogtepunt in 1996. Een jaar later kwam de instorting en menigeen dacht dat dit uitheemse insect wel weer uit Nederland zou verdwijnen. Maar inmiddels is 2000 al het tiende jaar van de plaag. Op verschillende plaatsen in Noord-Brabant, Limburg en Gelderland werden weer aantastingen gemeld. Over het algemeen zijn de rupsennesten wel veel kleiner dan tijdens het hoogtepunt van de plaag. Toch lijkt het er steeds meer op dat de eikenprocessierups zich voorgoed in ons land heeft gevestigd.

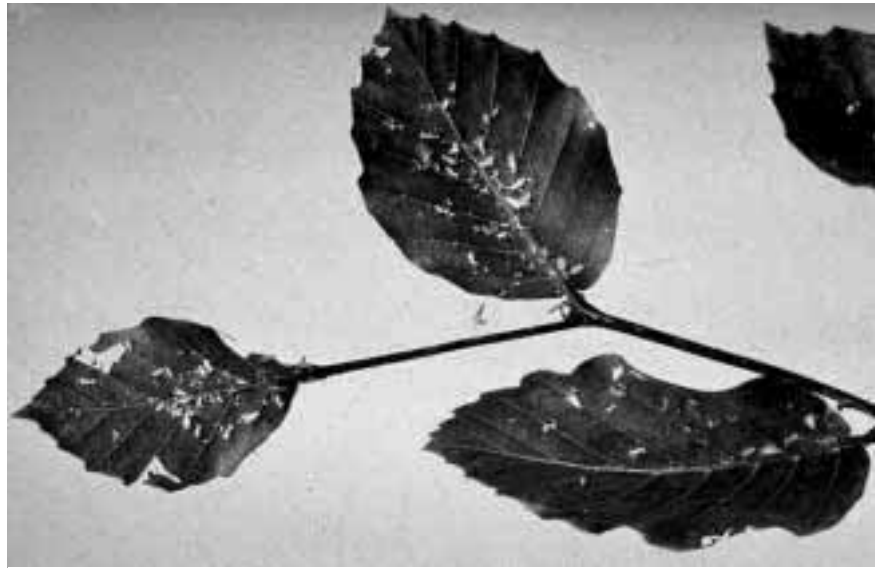
Wie kent de eikenaardvlo?

In sommige, vooral warme jaren zijn de typische aantastingen van de eikenaardvlo te zien waarbij het eikenblad volledig geskeletteerd is. Dat betekent dat het bladmoes is weggevreten terwijl de nerven nog helemaal intact zijn. Als je onder zo'n zwaar aangetaste boom staat, dan ziet de kroon er als het ware transparant uit. Het aantas-

Figuur 1. Nog maar pas in Nederland. Toch werd de paardenkastanjemineermot al op veel plaatsen waargenomen. Bron: Alterra.

tingsbeeld is opvallender dan het insect zelf. De eikenaardvlo is een 4 mm lang groenblauw kevertje met springpoten dat bij verstoring snel wegspringt. De volwassen kevers overwinteren in de grond en leggen in het voorjaar hun eitjes op de onderzijde van het blad. De zwarte larven lijken veel op die van het elzenhaantje maar ze zijn veel kleiner. Het zijn de larven die in groepjes op het blad voorkomen en die het typische vraatbeeld veroorzaken.

Figuur 2. De beukenbladluis verschuilt zich in witte waswolvlokjes. Foto: Alterra

Beukenbladluis en natuurlijke verjonging

Op verschillende plaatsen is de beukenbladluis gemeld. De met witte wasvlok-

De graad van insectenaantastingen per provincie in 20000

Aantasting: ●-●●●● licht tot zeer zwaar; Trend: landelijke toename/afname t.o.v. 1999; △ (△△) = lichte (sterke) toename; ▽ (▽▽) = lichte (sterke) afname; ♯ = onveranderd; ○ = onvoldoende gegevens

Provincies	FR	GR	DR	OV	GL	UT	NH	ZH	ZL	NB	LB	FL	Trend
Bladvretende insecten													
Bastaardsatijnvlinder							●						○
Eikenaardvlo					●								○
Eikenprocessierups					●					●●	●●●		♯
Elzenhaantje									●				○
Groene eikenbladroller							●●						△△
Plakker					●								○
Kardinaalsmutsspinsel					●●		●●						△△
Lindenbladwesp					●								○
Meidoornspinsel							●●						○
Meikever				●	●●								○
Pruimenspindel							●						▽
Ringelrups									●				○
Sneeuwbalhaan												●	○
Vruchtboombladwesp						●							▽▽
Wilgenhaantje							●						○
Wilgenspindel				●			●●			●●			△△
Naaldvretende insecten													
Lariksmotje			●										○
Sparrenbladwesp			●										○
Houtboorders/Bastvreter													
Dennenscheerder			●										○
Eikenprachtkever	●			●						●	●		▽▽
Grote populierenboktor											●		○
Horzelvlinder											●		○
Iepenspinktever				●●	●●			●					♯
Letterzetter			●								●●		○
Wilgenhoutrups					●		●●	●●			●		△△
Wilgensnuitkever	●												○
Zuigende insecten													
Groene sparranluis			●										○
Eikenkankerluis										●			○
Roodzwarte dennencicade											●●		○
Wilgenschuimcicade										●			△
Robiniamijt											●		○
Beukenbladluis					●●						●●		△△
Weymouthwilluis			●										○
Minerende insecten													
Elzenvouwmineermot					●								○
Hulstvlieg			●●				●						△
Paardenkastanjemineermot			●		●●	●			●	●●	●●●		△△
Populierenbladmineerder							●						○
Galvormende insecten													
Grote beukenbladgalgumg					●●	●							○

ken bedekte luizen zitten op de twijgen en aan de onderzijde van het blad dat langs de middennerf kan omkrullen. Er wordt overvloedig honingdauw geproduceerd. De beukenbladluis lijkt veel op de beukenstamluis die echter alleen op de stam voorkomt. Voor een boom zijn de effecten van de beukenbladluis van geen betekenis maar zaailingen kunnen na een zware aantasting ten gronde gaan.

Iepen kaal door ringelrups

In een landschappelijke beplanting met 30-jarige iepen bij Arnhem werden 100-150 bomen zwaar aangevreten door de ringelrups. De rupsen zijn bijzonder fraai getekend: bruin met een witte ruglijn en aan weerszijden blauwe en oranje zijlijnen. Ze vreten van het blad en maken spinselnesten, vooral in de takgaffels. De rupsen ontwikkelen zich vooral in jonge beplantingen van eik, populier, iep en meidoorn. De vlinders leggen de eitjes in brede ringen rondom een twijg die overwintert. De ringelrups veroorzaakte in de jaren der-

Figuur 3. Larven van de eikenaarvlo skeletteren. Dat wil zeggen: ze vreten het bladmoes weg maar laten de nerven staan. Foto: L.G. Moraal.

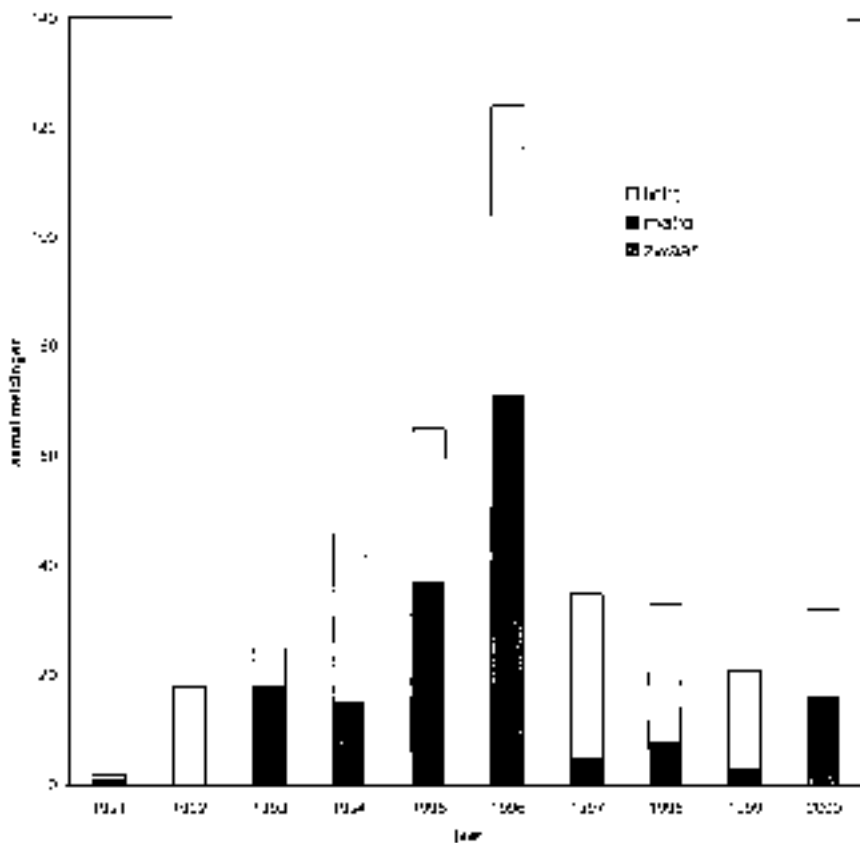
tig en veertig overlast aan de Amsterdamse grachten. De iepen werden toen volledig kaalgevreten. Uitwerpselen en platgereden rupsen zorgden toen voor een enorme glibberboel.

Oproep waarnemers insectenplagen

Alterra wil het netwerk van waarnemers vitaal houden. Beheerders en andere belangstellenden die willen meedoen zijn van harte welkom. Na aanmelding krijgt men een informatiepakketje toegestuurd. Kunt u een aantasting niet op naam brengen? Geen probleem, bij twijfel kunt u insecten ter determinatie inzenden. Tel. 0317-477881, e-mail: l.g.moraal@alterra.wag-ur.nl)

L. Moraal is werkzaam bij Alterra

136

Figuur 4. Het tiende jaar van de eikenprocessierups. Heeft de soort zich voorgoed in Nederland gevestigd? Bron: Alterra.